

Title	JOHANNE MUNTER : kosmopolit og kvindesagskvinde
Author(s)	Lpsen, Anne-Mette
Citation	IDUN –北欧研究–. 2019, 23, p. 309-321
Version Type	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/71790
rights	
Note	

The University of Osaka Institutional Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

The University of Osaka

JOHANNE MÜNTER - kosmopolit og kvindesagskvinde -

Anne-Mette Ipsen

Følgende beretning om Johanne Münter (1844-1921) er uddrag af en semidokumentarisk bog, som jeg er ved at lægge sidste hånd på. Udvælgelsen har været svær, for Johanne Münters skriftlige produktion er omfattende. Jeg fik lyst til at vide mere om denne kvinde, fordi hun blev født på Bornholm, hvor jeg selv stammer fra. Hun boede godt et år i Japan. Selv var jeg gæsteprofessor i Osaka fra 1984-86. Endelig var Johanne Münter aktiv kvindestemmeretsforkæmper i Danmark og internationalt. Selv var jeg en såkaldt 68'er, en tid, hvor forholdet mellem mænd og kvinder stod på dagsordenen. Der er altså en del sammenfald i vores personhistorie. Tidsligt og miljømæssigt er vi langt fra hinanden. Og Johanne Münter var langt mere produktiv end jeg i alle livets forhold. Tjenestepigen Marie er en fiktiv person.

FESTTALEN

Året er 1920. Der lyder klapsalver, da Johanne Elisabeth Münter selvsikkert træder op på podiet i Københavns Universitets festsal. Hun er iført en dybgrøn velourkjole med tilhørende jakke. Hver en stol er optaget. Der er mange mænd, men flest kvinder. Det er ærefuldt for Johanne at blive inviteret til at fortælle om sin indsats i kampen for almindelig stemmeret for kvinder. Nu står hun der i en alder af 76. Rank og fuld af tro på sig selv.

Johanne retter på sin broche og ser et øjeblik ud over salen: "Det er mig en stor glæde at stå her og berette om danske kvinders kamp for valgret nu 5 år efter, vi vandt kampen. Det vi kæmpede for, var valgret og valgbarhed til Folketing og Landsting i Rigsdagen for gifte og ugifte kvinder.

Der taltes dengang så meget om de besiddende og de besiddelsesløse, om den uret, der øvedes mod mennesker i fjerde stand, og med rette; men det var os kvinder, der betalte den største pris. Med andre ord - 50 % af befolkningen var uden rettigheder, aldeles uden ligestilling indtil det lykkelige år 1915.

I første del af mit lange liv som hustru og mor til 8 børn havde jeg en fornemmelse af, at der var noget galt, noget uretfærdigt. Jeg vidste jo godt, at der her og rundt om i verden var kvinder og mænd, der kæmpede for kvinders rettigheder, men jeg gjorde ikke noget. Havde ikke tid. I forbindelse med et ophold i Japan i 1895 stod det med ét ganske klart for mig, at hvis kvinders rettigheder var under al kritik i Danmark, så var det endnu mere påfaldende i Japan. Så ved hjemkomsten til Danmark kom der virkelig skred i mit arbejde for kvinders borgerrettigheder.

For vi var jo på alle områder underordnet manden. Det vi kæmpede for var at leve i frihed og med ansvar på lige fod med mænd. I den forbindelse vil jeg kort citere J.H. Duntzens "Den Danske Familieret" fra 1899: "Lovgiveren gaar ud fra, at Hustruen er Manden underordnet og skylder ham Lydighed.... Manden bestemmer Familiens Opholdssted og Indretningen af Husvæsenet, hvilket Hustruen er forpligtet, men ogsaa berettiget til at styre i Overensstemmelse med hans Vilje.... Ved skilsmisse har manden forældreretten over børnene."

Det dunker pludselig i Johannes ører. Koldsved. Papiret bliver fugtigt.

"Spørgsmålet om kvinders valgret blev gennem en årrække debatteret. Situationen var imidlertid den, at hver gang et lovforslag om kvinders valgret blev fremsat, blev det vedtaget i det venstredominerede Folketing, men nedstemt i det højreorienterede

Landsting. Først da Landstinget i 1901 mistede indflydelse, fik vi kvinder i 1908 kommunal valgret, og syv år efter stemmeret til Rigsdagen. En historisk sejr efter en lang og hård kamp."

Det trykker underligt i brystet. Koldklamme hænder.

"Da jeg var ung, var jeg under min fars myndighed. Det betød, at han kunne handle og tage beslutninger på mine vegne. Efter jeg blev gift, fik min mand retten til at bestemme over den formue, som jeg havde med ind i ægteskabet.

Men sådan er det ikke nu. Vi kvinder er med andre ord med stor ihærdighed kommet langt siden stiftelsen af vore mange kvindeorganisationer før og omkring århundredskiftet. Det er betydningen af vores arbejde, som jeg nu vil komme..... nærmere....."

Pludselig er det, som om det bimler og svajer i Johannes hoved. Salen kører rundt, og gulvet forsvinder under hende. Det sidste hun hører, er uroen i salen. Så bliver alt sort.

Johanne vågner op på Kommunehospitalet med lette smerter i brystet, men klar i hovedet - sådan da. Overlægen kommer ind på hendes enestue: "De har haft et slemt ildebefindende, nok i forbindelse med en mindre blodprop i hjertet, fru Münster. Nu har vi givet Dem heparin. Det er et nyopdaget amerikansk middel. Det er antikoagulerende." "Tror De, doktor, at jeg overlever dette anfald?" "Bestemt, Fru Münster, men jeg vil tilråde Dem at leve et liv tilbagetrukket fra offentligheden. Det ville gavne Deres helbred." Johanne synker tilbage i puderne. Tankerne vrirler. Hun kan ikke sove.

ET NYT LIV

En måned efter bliver Johanne udskrevet og lejer et lille hus ved kysten nord for København. Stedet er Ålsgårde, hvor tjenestepigen Marie er hendes faste støtte 24 timer i døgnet. Hun er væk fra den store herskabslejlighed i Bredgade, hvor hun har boet i mange år sammen med sin mand, Balthazar Münster. Væk fra stedet, hvor hjertet ikke fandt nogen sand nydelse og ikke havde gjort det i mange år.

Johanne sidder i kurvestolen i det hvide værelse ovenpå. Solen ligger på det lille runde bord ved hendes side. Hænderne er tunge som resten af hendes spinkle krop. I skødet ligger hendes dagbog. Den hviler sig. Hun ville ellers have skrevet et haikudigt om den

fede grønne flue, der surrer rundt i cirkler og om lidt vil sætte sig på hende. Hun er et timeglas, hvor sandet lydløst er ved at løbe ud. Det gør ikke noget.

Det er august måned. Om ikke så længe vil krysantemer give hende varme i kinderne. Krysantemum - en duft af hendes elskede Japan.

Johanne åbner sekretæren. Det roder med papirer. Ét af dem er fra bladet "Kvindevalgret."

"FRU JOHANNE MÜNTER

Den kendte og sympatiske Forkæmper for Kvinders Valgret, Fru Johanne Münter, fyldte den 13. Maj 70 Aar.

Fru Münter er Formand for "Kvinderetsklubben" hvis Ve og Vel i særlig Grad ligger hende på Sinde. Men ved siden af har Fruen gennem mange Aar udfoldet en betydelig journalistisk Virksomhed, dels som Korrespondent til Den Internationale Kvindealliances Organ, dels gennem Indlæg i Dagspressen samt som Udgiver og Redaktør af Bladet "Kvindestemmeretten". For nogle Aar tilbage skrev Fru Münter et par yndefulde Bøger om Japan, hvor hun har opholdt sig i længere Tid. Overfor "Landsforbundet for Kvinders Valgret" har Fruen fra første Færd vist stor Velvilje. "Kvindevalgret" bringer herved Fru Johanne Münter sin bedste Lykønskning samt en Tak for mangeaarigt trofast Arbejde for den store fælles Sag!"

Johanne bliver glad, da hun genlæser takkebrevet. Det er som alt gammelt bremser hendes alderdom og udskyder hendes død.

BALTHASARS AFREJSE TIL DEN OPGAENDE SOLS LAND

I 1886 var Johannes mand, Balthasar Münter, blevet agent for W.G. Armstrong & Co. En stor våben- og krigsskibsfabrikant i Newcastle. "Tilbuddet er for godt til at afslås," sagde Balthasar, selv om det betød, at han skulle om på den anden side af kloden nemlig til Japan med en del afstikkere til Kina. Den 13. januar 1887 blev der holdt afskedsmiddag for Balthasar på Hotel Dagmar i København. Ingen vidste, at Balthasar og Johanne først skulle mødes igen efter næsten otte år. Ved afrejsen var han 50 år, hun 43 år og deres yngste barn Alexander knap fem år. De resterende 7 børn var aldersmæssigt jævnt fordelt og den ældste 20 år. Hos Johanne dukkede den tanke op, at hun ville klæde sig i enketøj, for ved Balthasars afrejse havde hun afskrevet ham i sit hjerte.

I 1894 kom Balthasar hjem på orlov umiddelbart efter, at han havde fået endnu en

bestilling igennem på et panserskib til den japanske flåde. Gensynet var svært for dem begge. Balthazar skriver et sted: "Det var et langt Tidsrum, men jeg havde Grund til at være Forsynet taknemmelig, da jeg omtrent havde naaet det Maal, jeg havde sat mig ved min Afreise, nemlig at sikre min Familie en sorgfri Tilværelse." Sikke noget overfladisk pengesnak, tænker Johanne ved sig selv.

Allerede i 1895 tog hele familien Münter for første gang den lange rejse til Japan.

JOHANNE SKRIVER FRA TOKYO TIL FAMILIEN PÅ BORNHOLM

Kæreste Kusine

Nu er vi endelig efter en meget lang og berigende rejse flyttet ind i vores "Hus på Højen", som vi kalder det. Huset har den mest vidunderlige udsigt ud over hele Tokyo. Haven er meget frodig. Træerne har blanke mørkegrønne blade, og de taber ikke deres løv om vinteren, selv om her kan være bidende koldt i Tokyo på denne årstid. Længst ude i horisonten er havet, der med sine skiftende farver og sit skiftende temperament er mig til stadig glæde, fordi det minder mig om min gamle højtelskede fødeø. Alle burde have udsigt til havet. Det er en lise for sjælen.

Vores hus må nærmest siges at være halvt europæisk og halvt japansk. Europæisk fordi det har to etager, vinduer af glas med sprosser, som vi kender dem, skorsten af mursten og gipslofter, som kan slå folk ihjel, hvis de revner og falder ned ved jordskælv. På grund af de utallige jordskælv ikke mindst her i Tokyo er selve huset af træ. Træet giver sig og er derfor mere modstandsdygtigt over for rystelser end mursten. Jeg har endnu ikke oplevet et jordskælv og ser frem til det med både skræk og spænding. Giv mig blot et lille et! Sådan ét, hvor pennen falder ned fra skrivebordet og måske mit ufærdige brev til dig. Jeg ved vist ikke, hvad jeg taler om. De store skælv, der rammer landet, er forfærdelige. Mange omkommer under frygtelige omstændigheder. For få år siden var der et jordskælv ved Japans største sø Biwasøen. Over 10.000 mennesker omkom.

Du tror næppe, det er rigtigt, hvad jeg nu beretter, men jeg har faktisk lige oplevet mit første jordskælv, mens jeg sidder her og skriver til dig. Jeg troede først, at et kæmpe køretøj var brasat ind i huset, men det var ikke tilfældet. Gulvet, ja hele huset rystede under mig i adskillige sekunder. Jeg ved ikke hvor mange, for jeg blev ganske forskrækket og var alene i stuen.

Min kammerjomfru nåede først hen til mig her på anden sal. Fik mig gelejdet hurtigt ned ad trapperne og videre udenfor. Her kom vores brave tjenestefolk ilende til for at berolige mig. Jeg må sige, de er enestående. I stedet for at blive i deres mere sikre tjenesteboliger, kom de styrtende ind for at redde mig. Deres offervilje og trofasthed er

beundringsværdig.

Jeg synes, min hånd endnu ryster lidt, nu hvor jeg sætter mig til at skrive til dig igen. Et indvortes efterskælv! Jeg er taknemmelig over, at mit folkehold fik mig beroliget ved at smile og ryste på hovedet for at vise, at dette jordskælv ikke var noget at tale om.

Nu til noget andet. Du ved jo, hvor mange steder jeg allerede har stået for en større husholdning. Jeg må sige, at det aldrig har været lettere end her i Japan. Det skyldes dels, at her er mange tjenestefolk, men også fordi alle i tjeneste er yderst omhyggelige med deres gøremål, og sure miner er der aldrig nogen af.

Din hengivne Johanne

ÅLSGÅRDE

Johanne lukker øjnene. Hun grubler over livet, som hun sidder der i den gamle lænestol: En stor del af hendes liv har været fyldt med travlhed, først med hushold og børn. Senere med kvindesagen. Selvfølgelig havde hun pauser, for hun hørte til de privilegerede, men pauser er langt fra det samme som mellemrum. Nu er hun stort set fri fra gøremål og dermed pauser. Mellemrummene er der næsten hele tiden, og det giver tid til refleksion. Det gør pauser ikke. Hun finder sammenhænge, hun ikke før har forstået og fyldes af et væld af billeder. Mest af kvindeliv.

Vi kvinder har ikke de samme rettigheder som mænd, skønt meget er sket i de senere år. Men vi præges stadig af den traditionelle kvinderolle, fra vi er ganske små. Bag panden og under huden. En rolle tatoveret ind i sindet. "Manden er kvindens hoved" var der en gammel professor, der sagde for nogle år siden. Johanne knytter hænderne af indebrændt raseri og glemmer ganske at se ud på havens blomster.

Det var i Japan Johanne fik lyst til at skrive, men tiden var ikke til det. Hun ville opleve, indsnuse landet, og dengang havde hun lovet sig selv, at hun ville skrive om "Den Opgående Sols Land", når hun kom hjem. "Minder fra Japan" kaldte hun den lille bog. Skulle hun læse den igen?

Bogen solgte godt, da den udkom i 1905, for netop på det tidspunkt var der bred interesse for Japan, som tidligere havde været en sort prik på landkortet. Alt hvad hun havde skrevet var selvoplevet eller fortalt af pålidelige kilder.

I Japan havde hun fået sin egen japanske vennekreds. Det havde skabt en frihedsfølelse i hende, som hun svor på aldrig at give afkald på. Ved hjemkomsten ville hun leve et liv, som gav hende følelsen af fylde og meningsfuldhed. Det havde hun ubevidst eller

bevidst higet efter, siden hun blev gift.

Da ét år var gået, rejste Johanne hjem med børnene. Balthazar blev i Japan yderligere tre år.

TILBAGE TIL FØDELANDET

Efter hjemkomsten fra Japan var noget af det første Johanne gjorde at besøge "Kvindernes Udstilling fra Fortid og Nutid" i København. Den var netop åbnet i hele to bygninger nemlig i Industriforeningen og Den Fries Udstillingsbygning. Udstillingen var inspireret af Verdensudstillingen i Chicago i 1893, hvor danske kvinder fik ideen til at lave en tilsvarende udstilling i København med vægt på danske kvinders kulturhistorie. Publikum - såvel kvinder som mænd - strømmede til.

Ikke mindre end 4500 genstande inden for alle kunstarter, håndværk og husholdning blev udstillet. 61 kvindelige malere viste, hvad de duede til. Det skyldtes, at kvinder havde fået adgang til Kunstakademiet i 1888. Der blev endvidere afholdt foredrag, gymnastikopvisninger, koncerter, og festforestillinger med ny nordisk dramatik. Udstillingen blev en stor succes.

Johanne var begejstret, og hun holdt, hvad hun havde lovet sig selv i Japan. I 1897 blev hun aktivt medlem af Cirklen, hvis medlemmer bestod af kvindelige forfattere, musikere og malerinder. Hun indgik hun i Kvindelig Læseforening, hvor hun begyndte at holde foredrag om kulturelle og religiøse emner. For første gang i sit liv følte Johanne sig som en fisk i det hjemlige farvand.

I Cirklen mødte hun kvinder, der opfordrede hende til at skrive noget om Japan. Det førte til udgivelsen af tre bøger nemlig "Fra Morgenrødes Rige", der udkom i 1900 og "Chrysanthemum" fra 1901. Disse bøger var skrevet af Lafcadio Hearn og oversat fra engelsk til dansk af Johanne.

Nu sidder Johanne med en anmeldelse af "Minder fra Japan"(1905), som hun selv har skrevet. Den fik fine anmeldelser.

JOHANNES KAMP FOR KVINDERS STEMMERET I RIGSDAGEN

Johannes hjertesag var og blev kvinders ret til at stemme ved valg til Rigsdagen. I 1903 havde kvinder opnået stemmeret til de kirkelige Menighedsråd og i 1908 fik de valget til kommunalvalgene, men endnu manglede det vigtigste! Kvinders stemmeret til Rigsdagen. Det lykkedes som bekendt i 1915.

I 1904 deltog hun for første gang i den stiftende kongres i Berlin af International Woman Suffrage Alliances (IWSA). Her blev der skabt en nær forbindelse mellem de enkelte landes stemmeretsforeninger. Det var lige noget for Johanne, som var internationalist og kyndig i flere sprog. Straks efter hjemkomsten var hun med i oprettelsen af Politisk Kvindeforening, der skabte grobund for Landsforbundet for Kvinders Valgret.

KVINDERNES KOMMUNALRET I 1908

Johanne skrev i Kvinderetsstemmebladet:

"Øjeblikket var højtideligt, nu da den lange Kamp for Kvinders kommunale Valgret havde endt med Sejr. Det var værdige, ansvarsbevidste Kvinder, der indtog de 7 Pladser ud af 42 i Borgerrepræsentationen i København. De følte alle, at de havde alle Landets Kvinders Øjne hvilende på sig, og sikkert har hver af dem givet sig selv det Løfte at anspænde sig til det yderste for at gøre sig Landets Kvinders Tillid værdig.

Den største Gruppes første Borgerrepræsentant, Hr. Borgbjerg, traadte nu frem og holdt Velkomsttalen i smukke og varme Ord. Særlig gjaldt denne det nye Element: Kvinderne. Han "saa med Fortrøstning hen til deres Samarbejde med Mændene for at føre vor store og skønne Hovedstad videre fremad. Og særlig saa han hen til Kvinders Arbejde for at naae en stadig kraftigere og inderligere Udfoldelse af den Humanitet, den Menneskelighedsfølelse, den Menneskekærlighed, der har sin dybeste Kilde i Moderkærligheden."

I forbindelse med Kommunalvalget blev der afholdt en stor fest på Københavns Rådhus med deltagelse af hele den kongelige familie. Og jo, det var Johanne, der holdt takketalen til Frederik den 8. Kongen takkede igen, to sange blev afsunget ved bordet, og så blev der spillet op til dans.

I 1906 fandt IWSA's næste møde sted i København, hvor Johanne kort forinden havde stiftet Kvindevalgretsklubben, hvor hun var formand helt til 1913. Klubben blev ude i byen kaldt "Fru Münters Klub" og talte omkring 100 medlemmer.

Jo, der var mange spirende kræfter dengang, og Johanne var én af dem.

Kvindevalgretsklubben var tilknyttet Danske Kvindeforeningers Valgretsforbund, hvor Johanne var international sekretær fra 1904 - 1909. Derudover var hun i begyndelsen af 1900-tallet redaktør ved Kvinderetsklubbens tidsskrift, der udkom fra 1907 til 1913 under navnet "Kvindestemmeretsbladet". Som redaktør var Johannes primære område at orientere læserne om kvindestemmeretsspørgsmålet i udlandet med fokus på portrætter af særligt fremtrædende kvinder i blandt andet USA og Norden.

Herudover blev hun også udenlandskorrespondent ved IWSA's organ "Jus Suffragii", hvor hun først og fremmest skrev om den danske kvindevalgrets kamp. Hertil kom artikler i Berlingske Tidende, Damernes Blad og Husmoderens Blad. Ja, det var dengang Johanne havde uanede kræfter. Der var en iboende viden, selvsikkerhed, myndighed og værdighed i hende.

I dag har Johanne lyst til at læse noget sjovt nemlig et udsnit af Käthe Schirmacher fra Tyskland, som hun havde oversat.

EN OPGØRELSE

Han: Kvinderne har det dog saa godt!

Hun: Virkelig. Saa lad os engang se Bagsiden af Medaillen.

Siden Verdens Begyndelse, ja endog i vor oplyste Tidsalder erklærer Manden: at Kvinden er "en Gaade." Snart er hun en Engel, en Guddom - snart er hun en Dæmon, en Djævel. Ja der gives Øjeblikke, overraskende, rystende Øjeblikke i Livet saavel for Ølphilisteren som for en Don Juan, hvor den søndertraadte, underordnede Skabning - Offerlammet - Legetøjet pludselig vægrer sig og bliver frygtelig, fordi hun er ubegribelig.

Denne pludselige Eksplosionskraft i den ganske dagligdags Gennemsnitskvinde er det egentlig uberegnelige, det virkelig gaadefulde ved den store Gaade: Kvinden.

Manden er let nok at gennemskue. Han anser sig og har altid anset sig for Skabningens Mesterværk, alle Skabningers Herre, Fuldendelsen af den menneskelige Udvikling. Verdens Akse er intet i Sammenligning med ham. Som Køn besidder han en naiv, ofte en barnagtig Stolthed over sine Kundskaber, Dyder, Fortrin og Laster (om han i det hele taget kan have saadanne). Han straalere over hele sit Ansigt, naar han blot tænker paa, hvilken prægtig Fyr han er, at det var Verden forundt at se et saadant Pragteksempel. Som en Påfugl, der slaar Halen ud, er Manden stoltseret gennem Verdenshistorien, og overalt har han aabenbaret sig selv, om han end ikke har været slet saa uforbeholden ligeoverfor hans skarpe Iagttager: hans Hustru."

JOHANNE OG DET MODERNE GENNEMBRUD

"Den store nordiske krig om sexualmoralen" glemmer Johanne aldrig. Georg Brandes - det veltalende uhyre - gik ind for sexuel frihed for både kvinder og mænd, og det gjorde Strindberg også. Den anstændige store norske digter Bjørnson tog handsken op og krævede troskab fra mandens såvel som fra kvindens side. Og så var der selvfølgelig

Ibsens teaterstykke "Et Dukkehjem", som Johanne både havde set og læst. Én af Johannes veninder i Dansk Kvindesamfund - Johanne Elisabeth Grundtvig - tog ikke stilling til mænds seksualitet, men skrev i Kvinden og Samfundet: "Det er Sædelighedsspørgsmålet, eller snarere ét Sædelighedsspørgsmål, der har sat Sindene i Bevægelse.... At der skal være lige Ret for Mænd og Kvinder kan man til Nød blive enige om, men hvorledes? Skal Kvinderne blive som Mænd eller Mændene som Kvinder?"

Johanne vidste godt, hvorfor sædelighedsdebatten var dukket op netop på den tid, den gjorde. Det var videnskabens fortjeneste. Før 1872 havde man den opfattelse, at kvinder ikke havde nogen seksualitet. Kvindens liv var rugekasse for mandens sæd. Nu blev det en realitet, at der skabtes liv ved sammensmeltningen af mandens sædcelle med kvindens ægcelle, og det startede hele den store sædelighedsfejde.

JOHANNE SKRIVER - RIDS AF KVINDERS RETSLIGE STILLING I DANMARK GENNEM ÅRHUNDREDER

"Det undrer os unægteligt at høre, at Chr.d.V's gamle Lov, der hos os traadte i Kraft i 1683, blev indført for at mildne Kvindernes Vilkaar, og at baade den jydsk, samt øvrige Love før den, var os endnu mere gram. Thi Forløberne for Chr. d.V's Lov gav Manden ret til HUSTUGTEN. Dette betyder, at Hustruen skylder sin Ægtefælle Ydmyghed og Lydighed, og han har det i sin Haand at sikre sig begge Dele, selv om det skulde være ved Hjælp af haandgribelige Midler.

Da man havde besluttet at lade den gamle jydsk Lov afløse af en mere human, som Chr.d. V's nu mentes at være, nedsatte man en Kommission for at tage de nye Forslag i alvorlig Betænkning. "Vi kan på ingen Maade ændre paa vore gamle Rettigheder!" sagde Lovgiverne. "Retten til at tildele Afstraffelse blev lagt i Mandens Haand af Gud selv! Og Bibelen bærer jo bestandigt Vidne om, at Mandens Overherredømme er fastslaaet ifølge Guds Lov." Men disse Fjender af alt Fremskridt blev nødte til at give efter for de Stemmer, der ogsaa dengang rejste sig for De FORTRYKTE I SAMFUNDET, og Chr.d. V's Lov havde som sagt i hin fjerne Tid til Hensigt at forbedre Kvindernes Skæbne...

Der er hos os en Lov fra 1741, som forbyder den gifte Kvinde at gaa i Kirke eller bivaare religiøse Møder, uden først at have indhentet Ægtefællens Tilladelse dertil. Dette minder om Japan, hvor Philosophen Kalbara - der tilhører Konfucius's Skole - siger, at Hustruen ikke behøver at forsinke sin travle Tid med de lange Bedetider i Templet: "Naar hun kun opfylder sine Pligter i Hjemmet og ligeoverfor Ægtefællen paa

tilfredsstillende Maade, behøver hun ikke at befatte sig med de lange Bønner og kan dog fortrøste sig til de himmelske Magters Beskyttelse."

Husbondens Ret til haandgribelig Overholdelse af Hustugten forsvandt altså i 1683, da Chr. d.V's Lov indførtes. Atter daler Ægtemandens Magt endnu et Trin ned, da denne Privatmagt erstattes af HUSORDENEN, som bestandigt blev liggende i hans Haand.

Vi har en Rapport om nogle Bestemmelser for at gøre HUSORDENEN virkningsfuld. Saaledes hedder det: "Om nu Hustruen er doven og ikke gider staa ud af Sengen om Morgen, hvor meget hun end opfordres dertil, saa kan Ægtemanden nu ikke længere faa hende op. Men ifølge hans Ret til at bestemme Husordenen, kan han fastsætte, at Morgenmadmaaltidet skal holdes til den eller den Tid. Naar denne er udløben, kan han stille alle Fødevarerne ind i Spisekammeret, laase Døren samt putte Nøglen i Lommen. Konen, som kommer for sent, maa undvære sit Morgenmaaltid og maa haabe paa Frokosten, til hvilken hun maa møde punktlig. Ægtemanden har nu ikke længer Ret til at forbyde sin Hustru at gaa ud om Aftenen, men saa har han den Ret tilbage, at slaa Slaaen for Porten, saa at Konen maa forblive udenfor, om hun ikke kommer hjem til den Tid, han fastsætter for Portens Lukning."

"I Løbet af de sidste ti Aar har den politiske Udvikling i Danmark naaet en saadan Højde, at Anskuelserne om Ægtemandens Autoritet ikke er undgaaet en stor Ændring. Nutidens almindelige Juristers almindelige Mening er, at Hustruen ikke kan staa under Husordenen, men bør ansees at staa OVER den.

Chr.d. V's Lov siger, at gift kvinde ingen Ret har til at raade over den Ejendom hun medbringer i Fællesboet. Dette betyder, at med hensynet til sin Formue ikke paa noget Vilkaar kan raade over den, saaledes at hun i Virkeligheden er stillet i samme Niveau som et fem Aars gammelt Barn.

Naar en Kvinde indgaaer Ægteskab, vil hun og hendes Mand faa Formuefællesskab. Dette lyder jo ganske udmærket, og Hustruen - som ikke ret har opfattet Betydningen heraf - føler sig mere eller mindre som en Ejendomsbesidder, der deler alt med sin Mand, naar hun ret tænker over sin økonomiske Stilling.

Imidlertid er dette en stor Fejltagelse, thi det er kun Ægtemanden, som raader over denne fælles Formue og altid vil gøre det, og hun maa nøjes med at være Ejer af Navn: "thi om hun saa havde bragt Hovedmængden af Formuen, kan hun ikke Raade over en Øre deraf uden hendes Ægtefælles Samtykke.""...

Men friske Strømninger kom til, tænker Johanne, tømmer kaffekoppen og læser videre i sin artikel: "Det lille Frøkorn, der blev saaet, blev lagt i Jorden af Overlærer Kold, da han grundede den første Højskole i Danmark i 1851. Den grundlagdes paa det Princip,

at Bonden skulle have Tid til at passe Gårdens Bedrift om Sommeren, men saa burde han om Vinteren sørge for sin aandelige Udvikling..... I 1863 aabnede Skolen om Sommeren for unge Piger. Hvis man rejser paa Jernbane 1. November i Danmark, vil man møde store Skarer af Kvinder i Begreb med at forlade Højskolerne, ligesom Mændene stævner dertil..... Højskolerne har siden givet Danmark sit Særpræg.

I de Paar Generationer, som er rundne siden denne første Begyndelse, finder vi efterhaanden Højskolens mandlige Elever sidde i vore Sogneraad, ja, i vore Amdtsraad. Ogsaa finder vi dem i Rigsdagen. De er voksede op i Følelsen af, at Kvinderne er deres Lige, deres Kammerater, og de glæder sig i Tanken om, at de skal møde ved Valgurnerne Haand i Haand sammen med deres Hustruer..

Vi har endog lagt Mærke til, at i nye Lovforslag er Ordet "Mænd" ændret til "Personer" som fortæller os, at en Dør er ladet paa Klem for at Kvinderne skal kunne komme ind.... Vi har aldrig haft en Rigsdagssamling, der saaledes har gavnet Kvinderne som den sidst forløbne. Vi finder saaledes en Lov, som giver kvindelige Jurastuderende Tilladelse til at blive Assistenten for Sagførere som et Trin hen imod selv engang at blive Sagførere. Og i slutningen af Samlingen vedtoges, at en gift Moder kan blive Formynder for sit Barn, hvad den ugifte Moder hidtil havde været ene om. Ligeledes at en mindre Søn eller Datter, der vil indgaa Ægteskab, ikke alene skal have sin Faders Samtykke dertil men ogsaa sin Moders."

I Johannes aktive år blomstrede skandinavismen. En bevægelse i 1800-tallet der tilstræbte fællesskab og samarbejde mellem de skandinaviske lande. Samarbejdet var ogsaa tæt, når det gjaldt kvinders kamp for ligestilling med mændene. Det skandinaviske kvinder udvekslede utallige breve og artikler, og de havde et indgående personligt kendskab til lederne i kvindekampen. Det medførte, at valgret til parlamentet i de respektive lande indførtes ret tidligt: Først kom Finland i 1906, Norge i 1913, Danmark og Island i 1915 og Sverige i 1919-1921.

ENDNU EN DAG ER GÅET

"Godmorgen Frue, har De sovet godt?", spørger Marie. "Jeg har drømt så dejligt om Japan, som du ved, jeg længes så meget efter. Jeg tror, det var, fordi jeg læste brevet fra Carrie Chatman Catt i aftes. Da jeg modtog det i januar 1913, skar jeg den mere private del af brevet væk og bragte det således i en forkortet udgave i Kvindestemmeretsbladet for at fortælle danske kvinder om stemmeretsdiskussionen i Japan. Vil du høre det, Marie? Du ved jo godt, at det var i Japan, det virkelig gik op for mig, at kvinder i hele

verden ingen rettigheder havde."

Johanne er klar til at læse Carrie Chatman Catts brev om besøget i Japan højt for Marie på dansk:

"16 japanske Damer gav mig en Lunch og tillod mig at henvende en lille Tale til dem. Resultatet heraf var, at de lovede os en Rapport fra Japan til Congressen i Budapest og gav os et lille Haab om, at Mme Hatoyama muligvis kom til Budapest. I Yokohama fandt jeg en ivrig Suffragist, en Amerikanerinde, som kendte alle disse Damer; hun tog til Tokyo og foreslog dem at arrangere et offentligt Møde. Men disse Damer er alle sammen frygtssomme og mener ikke, at Tiden endnu er moden - ganske som de skrev til Dem nogle år tilbage. Mange af dem mener, at Kvinderne bør have Stemmeret, men er bange for at sige det. Derfor mener jeg ogsaa, at jeg fuldførte alt, hvad der var muligt at gøre indtil dette Øieblik."

"Hvem er denne fru Catt," spørger Marie nysgerrigt." Ja, hun er nok den mest fremstående kvindesagskvinde i verden. Det er hendes fortjeneste, at de mange millioner kvinder i USA endelig fik stemmeret for kun et år siden, og desuden er hun leder af IWSA, som jeg allerede har fortalt dig om.

Marie knikser og begynder derpå at rydde lidt op i Johannes værelse.

Uendelig træt lægger Johanne sig ned i sengen med et lille smil om munden. Hun drømmer om kvindekamp på Bornholm, om Buddha og Jomfru Maria på Kongens Nytorv og om kimonoopvisning ved Niagara Falls.

Hen på aftenen bliver Johanne dårlig. Hendes vejrtrækning er overfladisk, hun har svært ved at tale. Marie sidder ved hendes seng. Tørre hendes pande, holder hendes hånd og lytter til hendes åndedrag.

Kort før døden hvisker Johanne pludselig: "Jeg drømte, at der fløj en fugl ud af min mund. Det var min sjæls vingeslag. Åbn et vindue, så den kan slippe ud, og lad vinden fylde det hvide gardin som et sejl." Et suk følger, og Marie lukker Johannes øjne. "Fruens sjæl er på vej," tænker Marie og tørre øjnene.

Det var den 27.7, 1921.

ANVENDT LITTERATUR

Det kgl. Bibliotek/ Kvinio: Uddrag af samtlige artikler om og af Johanne Münter

Münter Johanne: Minder fra Japan, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1905

Nagashima Yoichi: Dødens Købmand. Balthazar Münter leverandør til det kejserlige japanske hof. Gyldendal 2005